

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jus Canonicvm R.P. Pavli Laymanni, Soc: Jesu Theologi, Et
Olim In Alma Et Episcopali Academia Dilingana SS.
Canonum Ordinarii Professoris**

Laymann, Paul

Dilingæ, 1666

Capitvlvm Vlt. Quoniam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62559](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62559)

auferatur, aut minuat, nisi id expressum sit. Et alioquin in dubio actum quemlibet ita interpretari conuenit, ut valeat potius, quam ut pereat, c. Abbate 25. de verb. signif. Quamobrem in eiusmodi casu, præceptum de forma aut conditione seruanda in expeditione alicuius negotij, est quidem obligatorium, sed non irritans actum, si modus obseruatus non sit.

CAPITVLVM VLT.

Quoniam.

PARAPHRASIS.

Gregorius IX. Constitutionem edidit, vt Clerici, qui in sacro ordine sunt, maiores redditus percipiant, & vt Clerici inferiores superioribus subditi sint, atq; obsequia præstent. Sed dubitatum fuit, vtrum hæc constitutio correctoria consuetudinis seu obseruationis inter Clericos recepta, extendere etiam ad Clericos antea promotos. An verò tantum locum habeat in Clericis post eam constitutionem promouendis. Respondit Gregorius, non extendi ad Clericos antea promotos & institutos, quia leges seu constitutiones futuris negotijs formam præstabit, non autem ad præterita trahi debent, nisi expressè de præteritis cautum fuerit. Ita etiam habetur in l. leges 7. C. de legib.

SUMMARIVM.

1. Romanus Pontifex ecclesiasticis decretis omnes Christianos obligat.
2. Lex debet esse clara, & non ambigua.
3. Legem dubiam interpretari cum auctoritate, ad Principem spectat.
4. Constitutio, in qua exprimitur, quod ad præterita negotia extendi debeat, præterita quoq; negotia comprehendit, nisi etiam devisa sint transactio, sententia, solutio, vel iuramento.
5. In qua exprimitur, quod ad futura tantum referri debeat, ad præterita extendi non potest.
6. Constitutio, que absolute fertur, nullam factam mentionem præteritorum aut futurorum, si est merè interpretatina seu de-

claratiua, ad præterita extenditur.

7. Si est irritans, ita vt actum nulli declaret, comprehendit actus etiam præteritos.
8. Idemq; est, si irritans est, vt actum rescindat. Si autem lex decernendo impediat, ne actus validus sit, v. g. nouam formam præscribendo contractus, ad præteritos actus vel contractus extendi non dect.
9. Testamento condendo si per legem aut statutum noua forma præscribatur, an extendi debeat ad testamenta antè condita, ex verbis Constitutionis colligendum est.
10. Si lex sit, proprie dispositiua, nihilq; in ea expressum, an ad præterita extendi debeat, & de ipso facto, aut modo & forma faciendi disponat, non extenditur ad præterita: secus est, si de executione aut processu vltioris negotij coepti, modo eadem omnino, vel maior ita statuendi ratio reperiatur in præterito, quæ in futura.
11. Intelligenda est l. 21. ff. de legib. cum lex in præteritum aliquid indulget, in futurum verat: de venia delicti non extendenda ad delinquentes in futurum, ne præbeat peccandi occasio.

NOTANDVM I. Romanus Pontifex per ecclesiastica decreta Christianos omnes obligare potest, cum ipse à Christo Domino, cum Apostolica auctoritate, constitutus sit Pastor omnium fidelium. Ita hic in princ. Quoniam constitutio Apostolica Sedis omnes adstringit, & in c. cuncta per mundum 17. & 18. caula 9. q. 3. Quare qui se subtrahit ab obedientia Pape, consequenter se subtrahit ab ouili Christi: quæ est species quædam apostasie in Christianis, siue iis qui per Baptismum in Christi ouile suscepti sunt, vti videre licet apud S. Thom. 2. 2. q. 12. a. 1.

NOTANDVM II. Legem oportet esse claram, & non ambiguam, siue, vt hic dicitur, nihil debet obscurum, vel ambiguum continere. Quamobrem notat Abb. hic n. 2. quod transgressio legis dubie, aut obscuræ excusat, propter probabilem eius ignorantiam: Idq; maxime locum habet, si obseruatio, aut DD. persuasio assisat operati contra verum sensum legis, prout annotauit Gl. in c. vn. ver. de cætero, de postul. Prælat. in 6.

NOTANDVM III. Legem dubiam cum auctori-

G

ctori-

etoritate interpretari, ita vt interpretatio necessaria & generalis sit, ad Prines; em spectat, l. leges 9. & seqq. C. de legibus, & c. inter alia, 31. de sent. excomm. *Ve vnde ius prodit, interpretatio quoque procedat.* Dixi de hac re lib. 1. Theol. moral. tract. 4. c. 18. n. 1.

NOTANDUM IV. Constitutio, siue lex futuris negotiis formam, modumque præscribit; ad præterita autem se non extendit; nisi nominatim de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotiis cautum sit. Hoc est principale huius c. intentum, & sumptum est ex l. leges 7. C. de legibus. Pro maiore intellectu, distinguendum cum Anton. de Butrio hic n. 15. Abb. n. 9. & seqq. post Bartol. in l. omnes populi q. 5. n. 39. ff. de iust. & iure; Vel in constitutione exprimitur, quod ad præterita negotia extendi debeat; vel exprimitur, quod ad futura duntaxat referri debeat; vel absolute fertur, nulla facta mentione præteritorum, aut futurorum. In primo casu, constitutio præterita quoque negotia comprehendit: Sed excipi debet, nisi ea iam decisa sint transactione, sententia, solutione, vel iuramento, sicuti docet Bartol. cit. loco n. 40. & constat ex l. causas 16. C. de transact. (vbi bene rem explicat Iason nu. 3.) l. contractus 16. C. de fide instrumentor. l. vn. C. de contractibus Iudicum, in fine. Ratio est, quia nunquam præsumendum est, quod Princeps seu Magistratus ius alteri quæsitum auferre velit, iuxta c. 3. iun. Gl. ver. intentionis, de decimis; imò neque potest id statuere, aut decernere, nisi ex graui causa, iuxta ea quæ supra docui in c. Quæ in ecclesiaram 7. hoc titulo.

Ampliari debet exceptio primò; Et si causa siue lis iudiciaria non omnino absoluta sit, sed pendens per appellationem, quod terminari ac fini debet secundum leges vigentes tempore late sententiæ in prima instantia; & non secundum leges postea emanantes, licet in ijs expressum sit, vt ad præterita etiam extenderetur, iuxta Auth. Vt cum de appellatione cognoscitur, &c. Cuius rei ratio dari debet, quia Iudex appellationis veluti succedit in locum iudicis à quo, seu pri-

mæ instantiæ, neque decet, vt quod ille rectè iudicauerat, improbet, aut retractet.

Ampliari debet secundò; Tamen si causa seu lis iudiciaria necdum decisa sit; sed tantum cœpta & adhuc pendens coram Iudice, terminanda non est secundum nouiter emanantem constitutionem aut iurisdictionem Principis, sed secundum leges & consuetudines antiquas, iuxta Auth. In medio litis sacras iurisdictiones non fieri, collat. 8. §. Si verò dum causa: Ratio dari debet; quia partes in Iudicem consentire censentur secundum iura & leges, quæ tunc vigent; cum de futuris seu postea statuendis scire plerumq; nō possint. Exemplum dari solet: Si in aliquo regno noua datur constitutio; vt extantibus liberis masculis, fæminæ excludantur à communi successionem parentum nobilium; atque expressè adiectum sit, quod constitutio etiam ad hæreditates deuolutas extendi debeat; non tamen locum habet in casu, si hæreditas inter fratres & sorores diuisa tunc erat, cum lex edita est; aut si de faciendi diuisione lis pendebat coram Iudice, seu in firma instantia, seu per appellationem.

Limitari tamen hoc debet; Præterquam si statuto, aut iurisdictione Principis expressum sit, vt noua constitutio etiam ad causas litis pendentes extendatur. Quæ ipsa tamen extensio facienda non erit, ad causas seu lites per transactionem, aut iudicalem sententiam definitas; quod id valde incommodum & absurdum videatur, quæ penitus composita, transacta, aut finita sunt, immutare atque rescindere velle, vt colligitur ex supra cit. l. vn. & l. sancimus 19. Cod. de sacrosanct. ecclesiis, ibi; *Que oportet non solum in casibus, quos futurum tempus creauerit, sed etiam in adhuc pendentibus, & iudiciali termino, vel amicabile compositione non sopitis, obrinere.* Et quod hic dicitur de causa finita per transactionem & Iudicis sententiam; idem quoque locum habet, si finita sit per iuramentum, aut factam solutionem v. g. hæreditatis acquisitionem, ita vt ius plenè acquisitum sit. Videri potest Felin. hic n. 2. post Bartol. in l. 1. §. vlt. ff. ad Tertull.

5 In altero casu, si videlicet in constitutione expressum sit, vt ad futura tantum referri debeat, certum tunc est, ad præterita extendi non posse. Hoc enim proprium est constitutionum, saltem earum, quibus aliquid fieri præcipitur, aut vetatur, vt de futuris disponant, non de præteritis. Nam eiusmodi lex est præceptum subditis impositum, & regula operationis; quod autem præteritum est, de eo præceptum dari non potest, neque regula aut forma operandi præscribi; cum factum non possit fieri infectum. Ita rem explicat Franc. Suarez lib. 3. de legib. c. 18. n. 8.

In tertio porrò casu distinguendum, num lex sit interpretans tantum, num irritans seu 6 infirmans actum, an propriè dispositiua. De lege interpretatiua, seu declaratiua dicendum, eam, si absolutè lata sit, etiam ad præterita esse extendendam. Quæ est communis doctrina, vt videre etiam licet apud Bartol. in cit. l. omnes populi, Felin. h. c. 4. Nauarr. in c. si quando except. 21. n. 3. & seqq. de rescr. Suarez cit. lib. 3. c. 14. n. 2. Ratio dari debet: Nam qui ius declarat, non de nouo condit, sed quod antè positum est, denuntiat, arg. l. hæredes palàm 21. §. si quid ff. de testament. vbi generatim dicitur, quòd *qui declarat, nihil tunc dat, sed datum significat*: quamobrem dicere solent DD. quòd *magis obligat lex antiqua interpretata, quam noua interpretans*.

Quænam verò eæ leges sint, non aliquid noui statuentes, sed quid iuris antea fuerit, explicantes, atque ideo etiam ad facta præterita trahendæ, id partim ex verbis legis colligi potest, prout exempli causa ostendit Suarez tom. 4. de relig. lib. 3. de admiff. scholarium & c. 4. n. 3. in Bulla Gregor. XIII. Papæ, cuius initium: *Quantò fructuosius, Diētam Societatem Iesv firmo nostra declarationis subsidio cõmunire volentes, statuimus & c. quoscũque, qui in ipsa Societate admissi, biennio probationis peracto, tria prædicta vota, tametsi simplicia, emisserint, emittentq; in futurum, verè & propriè religiosos esse, & fuisse*: Partim verò colligi potest ex materia, & ratione legis: Inde enim frequenter intelligi poterit, tametsi Lex, consideratà verborum formà,

videatur esse dispositiua & præceptiua in futurum (quia dicitur in ea, *statuimus, ordinamus, precipimus, vt impostum ita fiat*;) tamen reuera declaratiua esse iuris ætè antiqui, quod impostum, si fortè neglectum sit, in obseruationem deduci imperatur. Talia reperientur plurima in decretis summorum Pontificum, quæ & in vitis eorum referuntur: vt de S. Alexandro I. Martyre, quòd *constituit, vt tantum panis & vinum in mysterio offerretur; vinum autem aqua misceri iussit*: Idemq; decreuit, *vt aqua benedicta sale admixto, perpetuò in ecclesiis asseruaretur, & in cubiculis adhiberetur ad fugandos Demones*. Exemplum aliud habemus in c. vlt. de sponsa duorum, vbi definitur, si post matrimonium ratum, & nondum consummatum, aliud cum altera sit contractum, & consummatum, posterius esse irritum: Id verò etiam ad matrimonia, quæ ante illud Innoc. III. Papæ decretum contracta erant, referendum esse, intelligi potest tum ex materia decreti seu responsi Pontificij, tum ex ratione decernendi, quæ ibi affertur Ecclesiæ traditio, & Rom. Sedis obseruatio: tametsi verba in futurum duntaxat præcipere videantur: *In matrimonio de cetero contrahendis illud te volumus obseruare*.

Locutus autem sum de lege, quæ duntaxat declaratiua est, quòd ad præterita etiam extendi debeat: Veruntamen interdum lex non merè interpretatiua est veteris constitutionis, sed insuper pœnam transgressori adiicit, quæ antea decreta non erat, aut saltem non obseruata. Cuius rei exemplum affert Eman. Rodriq. tom. 1. regul. qq. q. 6. art. vlt. Clemētem VIII. Pontificem in Constit. de largitione munerum, nihil noui præcepisse, sed id quod ex anterioribus canonibus, Regularibus obseruandum erat, declarasse: nouam verò pœnam adiunxisse, qua non obligabantur ij, qui ante eam Constitut. editam, in eo genere deliquerant.

Interdum verò pœnæ iam antè decretæ, vltra verborum proprietatem, & ipsius iuris terminos, per nouam legem ex mera legislatoris voluntate fit declaratio extensiuæ, quam ad actus præteritos referre non oportet, nisi

expressum sit. Exemplum est in c. quantæ 47. de sent. excomm. vbi censura excommunicationis contra clericorum percussores lata, declarando extenditur etiam ad eos, qui delinquenti, seu percutienti consilium vel fauorem præstant, vel cum possint & ex officio debeant impedire, intermittunt; tamen si alioquin excommunicationes latæ contra facientes, extendendæ non sint ad causas coadiuuantes, vti ex communiore docuit lib. 1. Theol. moral. tract. 5. p. 2. cap. 5. n. 6. & videri potest Suar. lib. 3. de legib. cap. 14. n. 4. & de censur. disp. 12. sect. 4. n. 11.

Venio nunc ad legem irritantem, quæ varia est, iuxta variam acceptionem verbi irritare, siue infirmare. Nam interdum in iure accipitur, vt idem sit, quod actum irritum declarare; & tunc lex irritans comprehendit etiam actus præteritos, si videlicet etiam anterioribus legibus, præsertim secundum ius naturale vetiti erant, eadèmq; ratio irritationis in præteritis, quæ in futuris inest. Exemplum habes in l. vlt. C. de pactis, vbi irritum esse declaratur pactum de hereditate viuentis, si absque eius consensu fiat. Et in l. penult. C. de incestis nuptiis, vbi statuitur, irritum esse iudicandum matrimonium, si contractum sit cum vxore fratris demortui, tamen si ea virgo, seu non cognita sit. Et esse hanc legem declaratoriam, colligitur ex l. vlt. C. cod. Aliud exemplum est in c. vlt. ex 40. causa 27. q. 1. vbi decernitur, vt quisquis post professam continentiam, vxorem duxerit, ab ea separetur, *quia matrimonium non esse censemus*, ait Im. II. Papa, isq; loquendi modus satis significat, etiã ante id in Ecclesia receptum fuisse.

Interdum verò irritare idem est quod irritum facere; Id verò duobus etiam modis fieri potest, Vel si lex actum, qui validus erat, rescindendo irritum reddat. Vt proinde in hoc sensu irritare aliud non sit, quàm rescindere, quod sicuti per sententiam fieri potest, vt videl. electio, vel beneficij collatio aut renúciatio, si contra canonem facta sit, tamen si mero iure valeat, tamen in pœnam à Iudice rescindatur, ita nihil prohibet, eiusmodi irritatione seu rescissionem præteritarum v. g. electionum, fieri per legem generalem, sicuti bene

annotauit Suarez cit. cap. 14. n. 11. Vel si lex decernendo impediatur, ne actus validus sit, v. g. nouam formam præscribendo, secundum quam contractus aliquis condi debeat; alioquin irritus sit. Eiusmodi legem ad præteritos actus v. g. contractus, extendi non decet, argum. huius c. vbi id annotat Anton. de Butrio n. 15. & Legistæ in suprâ cit. l. leges, C. de Legibus, nominatim Bald. n. 2. Gaill. lib. 2. obs. 9. n. 2. vbi aiunt, quòd contractus quilibet æstimari debet secundum leges & cõsuetudines eo tempore vigentes, quo contractus est: Tum quia de futuris & superuenientibus contrahentes cogitare non potuerunt; tum quia ipsis per contractum ius ex mutuo consensu acquisitum est, quo priuari non debent.

Controuersia autem est inter Doctores, si per legem aut statutum noua forma testamenti condendi præscribatur, num extendi etiam debeat ad testamenta antea condita, viuentis adhuc testatore, qui testamentum immutare, & secundum aliam de nouo præscriptam formam edere possit? Paulus Caltrensis in l. Tabemus n. 7. C. de testam. negat testamenta antea condita ea lege comprehendendi, ideòq; valida censenda esse. Quod etiã docuit Nauarr. in c. si quãdo, except. 2. l. n. 13. de rescript. Sed contrarium tradidit Iason in ead. l. n. 8. Felin. hic n. 1. col. 3. post Angel. in Auth. Vt facta nouæ Constit. §. 1. Arbitror autem quàm maximè attendendũ ad verba constitutionis, num ea etiam ad testamenta facta referri possint; Item, nũ ad ipsos testatores referantur, vt talem formam obseruare teneatur, si validè testari velint; an verò ad Iudices, vt testameta valida non agnoscant, nisi eã cum formã condita sint. Nam hoc posteriore casu etiã ad præterito tempore scripta, aut nuncupata testamenta referri videtur, quãdo quidem ea vim suam ante mortem testatoris assecuta non sunt, teste Apostolo ad Hebr. c. 9. v. 16. *Vbi testamentum est, mors intercedat testatoris necesse est. Testamentum enim in mortuis confirmatur est: alioquin nõdum valet, dum viuunt testator.*

Reliquum est, vt dicamus de lege disponente, ac propriè præcipiente aut vetante; si nihil expressum sit, vtrum ad præterita extendi debeat. Distingunt communiter DD. vti videre

videre licet apud Nauarr. in cit. except. 21, fermè tota: Vel lex disponit de ipso facto, aut modo seu forma faciendi, & non extenditur ad præterita, seu quæ iam facta sunt, uti constat ex hoc c. Aut disponit de executione, aut processu vltiore negotij cœpti, tunc extenditur ad præterita. Exemplū habes in Clement. vn. iun. Gl. ver. deputati, de test. vbi statutum est, ut Religiosi, etiā exempti, si ad executionem vltimarū voluntatum deputati sint, Ordinarijs locorū executionis suæ rationem reddere teneantur. Hæc constitutio eos etiam Religiosos comprehendit, qui eo tempore deputati erant: sin autem executi tunc fuerant, nō comprehendantur: quia lex nō trahitur ad facta præterita, nisi id exprimat. Aliud exemplum habes in c. 2. de concess. præb. in 6. vbi reprobatur omnis promissio, per quam datur via ad beneficium vacaturum; ita ut ea effectum seu executionem nullam habere possit. Qua constitutione plerique putant cōprehensas etiam fuisse promissiones tum factas, sed nondum effectum consecutas; quamuis Gl. ibi contrarium docuerit, propter adiectam voculam *de cætero*. Quā de re ibi dicendum erit.

Aliud exemplum est: Si lex decernat, ut debitores, à creditore moniti ad solvendum, si dies xx. moram culpabilem trahant, in carcerem conijciantur, extenditur non tantum ad futura debita, sed etiam ad ea quæ iam contracta sunt; ita ut si mora culpabilis post editam constitutionem commissa sit, poenæ legis locus esse debeat. Etenim si rectè attendimus, nihilominus vera manet regula, quod lex non disponere censetur de facto, & negotio futuro: siquidē neq; ista lex disponit de cōtracto debito, quo modo fieri aut non fieri debeat; sed versatur circa debitum, tanquam materiam remotam, ac præsuppositam; propriè autem tantum disponit de executione futura. Quā de re videri potest Nau. in dicta except. 21. in confut. cōtraziorum, resp. ad 4. & 5. Suarez supra cit. cap. 14. nu. 12. vbi bene docet, quod lex impedire, aut vetare possit, ne actus tum cœptus consummetur; v. g. ne Nouitius professionem in

Religione edat. Trident. Concil. sess. 25. cap. 15. de regul. *Nec qui minore tempore, quam per annum, post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur.* Constitutio ista extendebatur ad eos etiam Nouitios, qui habitum tum susceperant, & in probatione versati sunt.

Requiritur tamen ad hoc, ut lex eiusmodi ad præterita quoque, nondum executionem consecuta, extendatur, eandem omnino, aut maiorem ita statuendi rationem reperiri in præterito, quæ in futuro, prout annotauit Vdalr. Zasius l. 1. §. Hæc autem, ff. Quod quisque iuris &c. exemplum dans: Statutum aliquod decernit; si quis duobus annis in ecclesia laborauerit; aut in Vniuersitate docuerit, fruatur hoc privilegio: Nō minus eo comprehendentur, qui tempore editi statuti laborarūt, aut docuerunt, quam qui postea laboraturi sunt; nisi expressum sit, si quis de cætero per biennium laborarit, aut docuerit &c.

Ad extremum, operæ pretium est hęc explicare, quomodo intelligenda sit l. 2. ff. de legibus; *Cum lex in præteritum aliquid indulget, in futurum notat.* Accipiendum enim est de indulgentia seu venia delicti, quæ à Principe fit criminosis; non esse eam extendendam ad eos, qui futuro tempore delinquent, ne alioquin lex ansam & incitamentum peccandi præbeat. Exemplum huius rei reperitur in l. 2. C. de generali abolitione; atq; ita tradunt & explicat Bart. & Bald. super cit. l. cum lex, Mart. Nau. in tr. de spolijs clericorum §. 19. n. 5. vbi aiunt; Si statutum editum sit, ut omnes banniti, è banno liberentur, solutis decem v. g. aureis, eo comprehendendi non debeant, qui futuro tempore banno puniendi erunt; ne præbeat peccandi occasio.

Atque idem obseruari debet in voluntarijs partium compositionibus, seu transactionibus; quod decerni possit, ut iniuria, aut dolus remissus, & condonatus sit, non autem, quod imposterum impunè licet nocere, leg. si vnus 29. §. Illud nulla actione, ff. de pactis, & l. conuenire 5. ff. de pactis dotalibus. Id verò ex supra cit. l. cum lex, singulariter annotandum; Si vel lege, edito.

dicto, aut partium compositione delictum, aut iniuste illatum damnum remissum; vel ne accusatio institueretur, constitutum fuerit; eo ipso prouisum videri, ne imposterum delinquere, aut iniuriam inferre impunè liceat; quia cum lex (idèmq̃ue est in transactione, aut promissione) in prateritum aliquid indulget, in futurum vetat. Videatur etiam, quæ dicturus sum in c. penult. de consuet.

CAPITVLVM I. eod. Tit.
in 6.

Licet Romana.

PARAPHRASIS.

Princeps (qualis in ecclesiasticis Rom. Pontifex est) condendo nouam legem, eo ipso tollere censetur leges priores, quibus illa contraria est; non item tollere censetur particularia statuta & consuetudines locorum, nisi id exprimat.

SVMMARIVM.

1. Lex Principis posterior abrogat priorem, quatenus ei contraria est, licet id non exprimat.
2. In Principe censetur esse notitia omnium iurium, siue legum communium.
3. Vnde error siue ignorantia iuris non excusat Principem, cum eius scientiã se habere profiteatur.
4. Nec satis est Principem Consiliariorũ scientiã ac prudentiã adiuuari: sed necesse est, ut & ipse iuris, ac iustitia gnarus sit, curamq; reip. & subditis iustitiam administrandi principaliter gerat; non autem omnem, aut partem omnem in alios conticiat; alias ipsemet culpam eorum feret.
5. Etiam inferior Magistratus leges sui fori nosse censendus est, ideòque etiam velle statutum prius abrogare, si contrarium illi statuatur, modo potestate statuendi & abrogandi pradius sit.
6. Generalis consuetudo Principi & in-

feriori Magistratui equè cognita censeri debet, atque lex scripta; adeòque etiam per subsequens statutum ei contrarium eandem abrogare.

7. Ut autem lex posterior Pontificia contraria Concilio Generali censetur derogare ei, debet derogatio esse expressa.
8. Et si illud nouissimum est, ut est Tridentinum, specialis eius mentio facienda est.
9. In rescriptis doctrina tradita vel maximè locum habet.
10. Peccat Legislator, si legem reipubl. vtilem abroget; abrogatio verò valida est, & effectum suum consequitur.
11. Lex & consuetudo rationabilis particularium locorum & personarum non abrogatur, nisi exprimat saltem per clausulam generalem.
12. Adiuncta autem generali clausulã: Non obstante quocunque statuto, aut consuetudine in contrarium: censentur omnia sublata, ac si in specie essent expressa.
13. Iudex quilibet probabiliter ignorare potest iura consuetudinis locorum alienorum.
14. Doctore & alteri asserenti, aut testanti de particulari consuetudine, statuto, privilegio, non est statim credendum.
15. Lex communis per legem contrariam si abrogatur, simul etiam statuta municipalia secundum legem, aut ius illud commune conditum abrogata censentur.
16. Per legem generalem absque clausulã derogatoria latam, non tolluntur privilegia non contenta in Corpore iuris.

NOTANDVM I. Lex Principis posterior abrogat priorem, quatenus ei contraria est, etiam nulla facta mentione prioris legis. Idem habetur in l. sed & posteriores 27. ff. de legibus. Probari debet: Posterior voluntas, si & potestas adsit, superat priorem, ac tollit, si ei contraria sit; In legislatore autem adest potestas tollendi, seu abrogandi priorem legem, uti ponimus. Ad esse